Er det nok vatn i regionen til både Israel
og ein palestinsk stat?

Vatn og Palestina-konflikten

Kjersti Gravelsæter Berg er redaksjonsmedlem av
Babylon og doktorgradsstipendiat ved Universitetet
i Bergen.

TEKST: Kjersti Gravelsæter Berg

I ISRAEL OG PALESTINA er det to hovedgrupper vasskjelder. *Jordanvassdraget* krysser gjennom Syria, Libanon, Israel, Jordan og Vestbreiddas grenser, og innafor Vestbreidda ligg tre *grunnvassreservoar*. Saman med folkevekst legg jordbruk, industri og hushald eit sterkt press på dette vatnet. I denne regionen er vatn ein knapp ressurs, og den er trua av overforbruk og ureining. Fordelinga av dette vatnet er både ujamn og politisk omstridd. Israel brukar brorparten av vatnet, medan palestinarane opplever mangel på vatn. Kva er bakgrunnen til denne situasjonen? Er det nok vatn – og politisk vilje – i regionen til å dekkja behovet i både Israel og ein palestinsk stat?

Vassressursane i regionen¹

Jordanvassdraget (sjå kart nummer 1) er

den minste elva i Midt-austen-regionen, men den største heilårs-elva i området. Den er den viktigaste vassressursen i regionen, men er – sett med norske auge – meir som ein bekk, om lag 1300 millionar kubikkmeter (m³) renn gjennom vassdraget årleg.² Tilføringselvar til dette vassdraget kjem frå Hasbani (Syria) og Litanielva (Libanon). Ein fjerde-del av nedbørsfeltet til Genesaretsjøen ligg i Libanon. Bi-elvene Banias og Dan startar på Golanhøgden. Alt dette vatnet blir naturleg lagra i Genesaretsjøen, som også blir sett på som hovudkjelde til Jordanelva. Gensaretsjøens nedbørsfelt står for om lag ein tredjedel av Israels totale tilføring av vatn. Sjøen kan dermed kallast Israels vassbank. Den øvre delen av Jordanelva blir ført vidare på grensa mellom Vestbreidda og Jordan ned til Dødehavet.³ Kjelder og mindre elvar på aust- og vestbreidda av Jordanelva bidreg til den nedre delen av vassdraget, før elva renn ned i Dødehavet. Dette området på om lag 20 mil utgjør Jordanvassdraget.

Ferskvatn i fjellgrunnen på Vestbreidda utgjør ein annan sentral – og omdiskutert – vasskjelde i området. Det er tre grunnvassreservoar på Vestbreidda, eit i nord-aust, eit i aust som renn mot Jordanvassdraget og eit i vest, som renn mot Middelhavet. Det vestlege reservoaret rommar om lag ein tredjedel av Israels ferskvassressursar, om lag same andel som Jordanvassdraget. Vatn blir pumpa opp frå brønner i Israel og frå Vestbreidda. Vestbreidda er nedstraums i forhold til Jordanelva, men oppstraums i forhold til grunnvassreservoara. Det er også grunnvassreservoar i Gaza og i Israel, men desse vil eg ikkje utdjupe i denne artikkelen.

Litteratur om vatn i Midtausten og mange naturvitskaplege oppslagsverk om

Jordanelva og grunnvassreservoara skildrar ofte desse fellesressursane som om det finst vitskapleg korrekte og objektive framstillingar av dei. Tal og data om vassføring og bruk av vatn må handsamast varsamt, dei er høypotente politiske stridsspørsmål. Talmaterialet varierer ofte med relativt store marginar og dei kan ofte reflektera ulike sider i konfliktene. Metodikken er også politisert: Kva år ein måler vassmengde og kor i elva ein måler kan vera politiske val. Det finst inga objektiv framstilling av vass-situasjonen, av vassføringa i Jordanelva, av grunnvatnets hydrologi og så bortetter. I vitskapsteoretisk samanheng vil vatn i Midtausten kunne brukast som eit døme på korleis det sosiale og politiske intervensjoner i forholdet mellom naturen og menneskets framstilling av naturen. Dette teoretiske poenget har hatt konsekvensar i Midtausten. Tala i denne artikkelen må difor vurderast som indikasjonar på ein situasjon, og ikkje som ei eksakt framstilling.

Israels hydropolitikk

Israels vasspolitikk kan sjåst som ein del av lange historiske linjer i regionen. Midtausten har ei lang historie når det gjeld bruk av, og kontroll over, vatn. Storslåtte minnesmerke og akveduktar frå romersk tid, og sisterner, vasshjul og kanalsystem frå arabisk og ottomansk periode vitnar om at kontroll over vatn har vore sett på som viktig. På grunn av den politiske energien og den teknologiske evna Israel har lagt ned for å nå dei vasspolitiske måla, framstår Israels vasspolitikk likevel som ei radikal nyvinning i regionen. Difor er det interessant å rekonstruera Israels historie sidan 1948 og fram til i dag gjennom eit vassperspektiv.

Før danninga av staten Israel i 1948, var dei sionistiske leiarane ikkje i tvil om at evna til det “jødiske heimlandet” til å ta i mot immigrantar (“absorberingskapasitet”) var fullstendig avhengig av evna til å føra vatn til ørkenen. Det sionistiske programmet med immigrasjon og busetnader krevde storstilt kontroll over vatnet. Erobring av “headwaters of the Jordan, the Litani River, the snows of Hermon, the Yarmuk and its tributaries, and the Jabbok”

I løpet av Seksdagerskrigen skaffa Israel seg kontroll over den øvre delen av Jordanelva, Banyas og Aust-Ghor.

vart sett på som avgjerande for Israels eksistens.⁴ Dei sionistiske leiarane såg for seg eit Israel som omfatta heile Jordanelva og Litanielva i Israel, i samsvar med det dei mente var bibelske framstillingar av Det lova landet. Området sionistane fekk av FN i 1948 tilfredsstilte ikkje denne visjonen.

Den israelske staten fokuserte alt frå starten av på auka kontroll og meir effektiv utnytting av vatnet som rann gjennom Israel. Israels vasskanal, “Den nasjonale vasskanalen”, vart sjølv symbolet på det nye, moderne Israel. Denne kanalen stod ferdig i 1964, og var ein føresetnad for å få ørkenen til “å bløma”: kanalen førte vatn frå Genesaretsjøen i nord heilt til Negevørkenen i sør. I Israel vart denne kunstige vassvegen eit sentralt nasjonalt symbol på kva jødestaten kunne oppnå. Frå arabisk side vart kanalen oppfatta som eit grelt uttrykk for Israels maktarroganse: Israel sette i verk eit prosjekt som førte til at mengde og kvalitet på vatnet i Jordanelva

Kart 1

Israel og Palestina 1947-94

Jordanvassdraget er markert med kvitt.
Den nasjonale vasskanalen ligg i svart.

- Staten Israel ifølgje FNs delingsplan 1947
- Område okkupert av Israel 1948-1949
- Vestbreidda og Gaza, okkupert av Israel i 1967

nedstrøms vart forringa. Byggverket skjerpa motsetningsforholdet mellom Israel og arabarstatane. Al Fatahs første aksjon etter at han vart danna under Yasser Arafats leiing var å plassera ei bombe under denne kanalkonstruksjonen (aksjonen lukkast ikkje).

I løpet av dei seks dagane krigen i 1967 varte, skaffa Israel seg kontroll over den øvre delen av Jordanelva, Banyas og Aust-Ghor (nå Kong Abdullah-kanalen) samt større kontroll over elva Yarmouk. Krigen i 1967 gav også Israel større kontroll med grunnvassressursane i området. Under neste krig i 1973 tok Israel kontroll over Golanhøgdenene, og i 1982 okkuperte Israel eit strategisk område i Libanon langs Litanielva. Det er uklart og omdiskutert kor viktige hydropolitiske motiv var i desse krigane og i okkupasjonen av Libanon.⁵ Det er likevel ikkje tvil om at desse krigane har gjeve Israel større tilgang på vatn og med det eit høve til å auka vassforbruket sitt. På same tid vart palestinarane og dei arabiske landa i regionen si evne til å husholdera med sine vassressursar radikalt svekt.

Når det gjeld vatn er Israel regionens forbrukar nummer ein. Samstundes er Israels økonomiske og politiske struktur basert på sentral kontroll over, og effektiv utnytting av, vatnet. Israel er ein sær eigen stat sett frå mange synsvinklar, men to forhold må framhevast i denne samanhengen: Dette er ein stat basert på kombinasjonen av immigrasjon av menneske og på sofistikert kontroll over internasjonale vassressursar. Landets årlege vassforbruk er om lag 1,800 millionar m³. Om lag 60 prosent av dette er grunnvatn og resten overflatevatn. Israel nyttar vatn frå den øvre Jordanelva, Yarmouk, grunnvassreservoar og avsalta havvatn.

Profilen på Israels forbruk av vatn er karakteristisk for regionen: 18 prosent av landets vassforbruk går til hushald og service, to prosent til industri og hele 80 prosent til jordbruk. 47 prosent av dyrka jord i Israel er irrigert. Trass dette store forbruket av vatn innan jordbruk, utgjer jordbrukssektoren bare om lag fem prosent av Israels BNP. Den politiske leiinga i Israel har søkt å redusera forbruket av vatn innan landbruket og å auka tilgangen på nye vasskjelder. Avsalting av sjøvatn og styrking av effektiviteten gjennom dryppirrigasjon er ulike tiltak som blir retta inn mot dette. Men irrigasjonssystema i Israel er alt mellom dei mest vasseffektive i verda. Ifølgje tal frå artikkel 40 i interimavtalen mellom Israel og PLO i 1995 brukar Israel 82 prosent av grunnvatnet på Vestbreidda medan palestinarane brukar 18 prosent.⁶ Striden om desse prosentane gjorde vatn til eit sluttstatustema i Osloforhandlingane.

Palestinsk tilgang på vatn

Mellom 1967 og 1982 var ferskvassressursane på Vestbreidda kontrollerte og styrte av det israelske militærstyret. Land som ligg til Jordanelva vart erklært "lukka militært område" og palestinske bønder kunne ikkje lengre bruka området til irrigasjonsjordbruk. I 1982 tok Mekorot (Det israelske vasskompaniet) over, med mål om å integreera vatnet på Vestbreidda i Israels vassnettverk. Dette var etter dåverande forsvarsminister Ariel Sharons ordre, og skjedde på om lag same tid som invasjonen i Libanon. Mange palestinske landsbyar vart kopla opp til det israelske vassnettverket. I dag er framleis meir enn 30 prosent av det palestinske vassforbruket kjøpt frå Mekorot.

Trass i store grunnvassreservoar på Vest-

breidda, er tilgangen på, og forbruket av vatn svært avgrensa, og dei palestinske styresmaktene har liten grad av kontroll over desse ressursane. Dei om lag 3,8 millionar palestinske innbyggjarane forbrukar ifølgje dominerande overslag om lag 235 millionar m³ årleg, der om lag halvparten kjem frå grunnvatn (sjå kart nummer 2). Dette forbruket utgjer om lag 18 prosent av det kalkulerte potensialet på Vestbreidda (medan Israel forbrukar dei resterande 82 prosent). Jødiske busetjingar på palestinske område nyttar vassressursar utanfor autoriteten til dei palestinske styresmaktene. Forbruket til desse busetjingane utgjer om lag 25 prosent av forbruket på Vestbreidda. Israel subsidierer dette forbruket, medan mange av dei nærliggjande palestinske landsbyane ikkje har innlagd vatn.⁷ Det individuelle forbruket per palestinar er rekna til 50-77 liter dagleg, eit tal som er godt under WHO's tilrådingar.⁸ I Gaza er vass-situasjonen prekær. Kvaliteten på tilgjengeleg vatn blir stadig forverra, og kloakk- og avløpssystema er i elendig stand. Om lag 65 prosent av det palestinske vassforbruket går til irrigasjon. Jordbrukssektoren står for mellom 23 og 33 prosent av BNP medan 26,5 prosent av palestinarane arbeider i denne sektoren.⁹

Forhandlingar om vatn

Med Kairo-avtalen i 1994 skulle palestinarane sjølv administrera delar av grunnvatnet i Gaza og i Jeriko, som no vart palestinskstyrte område. Det vart etablert ein palestinsk vassautoritet: Palestine Water Authority (PWA) i 1997. Dei palestinske styresmaktene fekk likevel inga reell makt over grunnvatnet, og vass-tildelingane til busetjingane vart ikkje

rørte.¹⁰ Forhandlingane om vatn var prega av dårleg planlegging og haukepolitikk. Dei palestinske forhandlarane hadde lite oversikt over vassressursane sidan 1967. All data var israelsk, og Israel haldt korta tett til seg. I september 1995 vart interimavtalen

Dei om lag 3,8 millionar palestinske innbyggjarane forbrukar ifølgje overslag om lag 18 prosent av det kalkulerte potensialet på Vestbreidda.

(Oslo II) mellom palestinarne og Israel underteikna, og avtalen refererer til distribusjon og bruk av vatn i interimperioden. Ifølgje Israel var det potensial i det austlege grunnvassreservoaret. Det vart bestemt at palestinarane skulle få 78 mcm² ekstra grunnvatn årleg frå dette reservoaret. Men det palestinske synspunktet var at Israel måtte gje slepp på kontrollen over vassressursane på Vestbreidda og i Gaza, som ein del av dekoloniseringa. Israel var ikkje villig til å gå inn på denne problematikken, og spørsmålet om palestinske rettar til vatn vart med det utsett til sluttstatusforhandlingane.

I staden vart ein Joint Water Committee (JWC) med deltakarar frå både palestinsk og israelsk side etablert. JWC skulle ta seg av alle saker i samband med vatn og kloakk på Vestbreidda. Her skulle mellom anna bruken av dei 78 mcm² frå det austlege reservoaret planleggjast. Det vart etablerte bistandsprosjekt inn mot dette reservoaret. I 1999 fann amerikanske entreprenørar derimot ut at dette reservoaret ikkje kunne gje halvparten av den lovde mengda. Pumpingar viste at vatnet alt var blitt salt og den

Kart 2
Fordeling av grunnvassreservoar på Vestbreidda.

nye pumpinga forbrukte vatn raskare enn det vart fornya gjennom årleg nedbør.

I 2000 braut Camp David-forhandlingane saman. Etter desse avtalene har Israel halde på kontrollen over vatnet på to måtar. JWC har i praksis gjeve Israel vetorett over alle planar dei palestinske styresmaktene måtte ha om vassutvikling, både institusjonelt og infrastrukturelt. Det er JWC, og ikkje PWA, som har vore den reelle autoriteten når det gjeld vatn på Vestbreidda. Eit anna aspekt er at alle israelske militærordre skulle stå ved lag til ei ny palestinsk lovgjeving erstatta desse. Det har tatt tid før ho kom på plass. Dei palestinske myndigheitene har mindre kontroll over vatnet på Vestbreidda der det er store vassressursar, men meir kontroll i Gaza, som ligg nedstraums og er prega av mangel på vatn.

Modernisering og statsbygging basert på storstilt immigrasjon og kibbutzar i ein region med lite vatn skapar politisk konfliktpotensiale. Vatn er den einaste ressursen på Vestbreidda Israel er avhengig av. Det er framleis uklart i kva grad ønsket om å kontrollera vassressursane påverka avgjerda om å okkupera Golanhøgden, Vestbreidda og Sør-Libanon. Men oppfatningar om vass-tryggleik har vore eit moment i forhandlingane om tilbaketrekking. Statsminister Barak uttalte i samband med forhandlingane med Syria: Golanhøgden "is like the oxygen we breathe".¹¹ Fredsavtalene i regionen har vist at Israel kanskje meir enn noko anna søker å halda kontroll over vatn i områda dei evakuerer. Landet har ønskt å forhandla om vasskjelder utanom grunnvassreservoara og Jordanvassdraget, og om tekniske aspekt ved vass-situasjonen. Dei politisk-strategiske spørsmåla som fordeling av vatn og om rettar til vatnet har

derimot ikkje vore aktuelle problemstillingar for Israel i samtalar med palestinanarane.¹²

Endringane i territoriell og hydrologisk kontroll over Jordanelva og over grunnvatnet skisserte i første del av artikkelen, har ingen motsats i eit stabilt og klart internasjonalt regelverk. Under internasjonal lov om okkupasjon kan okkupanten kun bruka vassressursane på okkupert jord til

Vatn er den einaste ressursen på Vestbreidda Israel er avhengig av.

det som er naudsynt for å halda okkupasjonen ved like. Det er ikkje tillete å bruka det på eiga befolkning, og heller ikkje på illegale nybyggjarar. I Israel er det usemje om kor vidt kontrollen over Vestbreidda er "okkupasjon". Vidare har FNs Generalforsamling anerkjend at palestinanarane har rett til sjølvråderett og at dei med det har suverenitet over naturressursar, inkludert vassressursar i område okkuperte av Israel sidan 1967.¹³ I 1997 kom ein FN-konvensjon som sa at statar som deler internasjonale vassressursar skal bruka desse ressursane på ein "equitable and reasonable manner". I 1997 stadfesta International Court of Justice at dette prinsippet er norm for sedvanerett.¹⁴ Men FNs resolusjonar har ofte vist seg å ha lite utslag på Israels realpolitikk. Det finst ingen avtalar om korleis Jordanvassdraget skal brukast. Karakteren til den regionale politiske diskursen er klassisk for slike situasjonar: oppstraumsstatar, i dette tilfellet palestinanarane, hevdar å vera kjelde til ei internasjonal elv dei utnyttar lite, medan ned-

straumsstatar, særleg Israel, viser til historisk bruk.

Vatn og makt i palestinsk statsbygging

I vassknappe område vil makt over vatn vera ein integrert del av statsbyggingsprosessen. Kontroll over vatn har vore og er sentralt for oppbygginga av ein palestinsk administrasjon. Internt på palestinsk side er biletet komplisert, særleg på lokalt plan. Lokal palestinsk elite kontrollerer delar av dei palestinske 18 prosentane av grunnvatnet, og det har vore problematisk for PWA å etablera ei nasjonal lovgjeving over vatnet. Ei offentleg forvalting av dei sparsomme vassressursane må etablera seg i strid med eit eigedomsregime som er solid planta i ein sosial, politisk, kulturell og økonomisk lokal kontekst.¹⁵ Palestinarane fører også her ein kamp på to frontar. Overfor Israel krev dei meir kontroll over ein større del av Jordanelva og grunnvassreservoara. På den andre sida søker dei å forvalta ressursane meir effektivt og bærekraftig internt. På grunn av interne spenningar og den katastrofale økonomiske situasjonen har det vist seg svært problematisk å stabilisera vassforbruket og å etablera PWA som ein reell autoritet.

På grunn av overpumping har ferskvatn i grunnvassreservoar blitt salt i og med at sjøvatn trengjer seg inn i grunnvatnet. Palestinarane hevdar at dette er på grunn av Israels overpumping, medan Israel hevdar at dette er på grunn av palestinsk overforbruk. I Gaza er vassmangelen prekær, og sidan det palestinske sjølvstyret tok over Gaza i 1994, har over 1000 uregistrerte brønnar blitt tatt i bruk. Dette har sjølvsgatt forsterka problema med både overforbruk og forsalking.¹⁶ Israel nyttar denne situasjonen som argument for at palestinarane

ikkje er i stand til å handtera vassressursane på ein bærekraftig måte. Men det er også store miljøproblem knytta til Jordannassdraget: Genesaretsjøen er trua av overforbruk, og Jordanelva blir stadig meir salt. Den nedre delen av elva har lite vassføring, vatnet har ein sterkt forringa kvalitet og vassnivået i Dødehavet reduserast.

Samarbeid eller vassintifada?

Under al Aqsa-intifadaen har Israel og PWA i periodar arbeida bak kulissane for å halda oppe tilføring av vatn, både til busetjingar på Vestbreidda og til palestinarar. I 2001 underteikna JWC ei erklæring med oppmodingar om å ikkje øydeleggja vatn og kloakkinfrastruktur, og det vart understrekt at desse systema er bundne saman i avhengigheit.¹⁷ Dette har fått somme observatørar til å hevda at vatnet i Midtausten er ei kjelde til samarbeid og ikkje konflikt. Likevel har palestinske brønnar blitt øydelagde av israelske soldatar og busetjarar under intifadaen, og militæroperasjonar har øydelagd sentrale vass- og kloakkforbindingar. Dette har ført til mangel på drikkevatt for menneske og dyr. Ei anna kritisk utvikling er at den israelske "tryggleiksmuren" gradvis et opp viktig jordbruksjord på palestinsk side. Muren bit seg inn i palestinske landsbyar, og skil bønder frå jordbruksressursane deira. Linja muren går langs inkluderer fleire palestinske brønnar på israelsk side, og gjer dei utilgjengelege for palestinarar. På den nordlege delen av Vestbreidda går muren rett over det mest sentrale grunnvassreservoaret. Det er kalkulert at muren vil leggja beslag på 30 prosent av brønnane og vatnet i det vestlege grunnvassreservoaret.¹⁸

I oktober 2002 gav Israels infrastruktur-

minister frå yttaste høgrefløy, Effie Eitam, ordre om at all palestinsk vassboring på Vestbreidda skulle stoppa opp. Han hevda at palestinarene førte ein vassintifada mot Israel gjennom uautorisert tapping. Dette utspelet sette palestinsk jordbruk i fare, samstundes som dette trua millionar av bistanbspengar brukt på uferdig vassinfrastruktur. Fadil Kawash, den palestinske leiaren av PWA uttalte: “Year by year, we have less and less water. No more water in the springs, no more water from the weather and at the same time the Israeli side has applied a policy to reduce water that they supply us. Now they are blaming us for stealing water. This is not stealing water. This is our water.”¹⁹ Episoden viser at vatn og blir brukt politisk-retorisk i konflikten mellom Israel og palestinarene.

Sameksistens gjennom vatn?

Vassfordeling og hydropolitikk i Midtausten reflekterer ubalansen i maktforholdet mellom Israel og palestinarene. I forhandlingane på 1990-talet la palestinarene vekt på rettsaspektet om tilgang på grunnvatn på Vestbreidda, medan Israel utelukkande var villige til å diskutera teknologi og ytterlegare vassressursar. Med det vart det ingen prinsippdebatt om rett til vatn. Samstundes har det konstante overforbruket av vatn ført til miljøproblem som rammar over landegrensene.

Israels gradvise auke i tilgang på vasskjelder sidan 1948 var ein føresetnad for å byggja ein moderne stat. Vatn handlar ikkje utelukkande om tilgang på høgare levestandard. Jordbruket forbrukar store delar av vatnet, trass i at det spelar ei underordna økonomisk rolle. I Israel skapte ideen om sjølvberging ein mytologi om at jordbruket var avgjerande for Israels eksis-

tens. Spørsmålet om fordeling av vatnet på Vestbreidda blir såleis sett på som ein trussel mot staten Israels overleving, og for sionismens overleving. Denne trusselen har parallellar til spørsmålet om rettane til den palestinske delen av befolkninga i Israel (den såkalla “demografiske bomba”) og til spørsmålet om dei palestinske flyktingane sine rettar til “tilbakevending” til dagens Israel.

Vatn er sentralt for ein levedyktig palestinsk stat. Er det nok vatn i regionen til både Israel og ein palestinsk stat? Utgangspunktet for dette spørsmålet er at Israel natuleg nok ikkje ønskjer å ha tilgang på mindre vatn enn i dag. Samanlikna med europeiske land er vassstilgangen i Israel

*Det er kalkulert at muren vil leggja
beslag på 30 prosent av brønnane
og vatnet i det vestlege
grunnvassreservoaret.*

knapp, trass i at Israel er den største forbrukaren i regionen. Israel er ikkje villig til å gje slepp på ferskvassressursane på Vestbreidda. Desse kjeldene er naturlege og dei er ein inkorporert del av Israels vassinfrastruktur. Kan import av vatn eller moderne teknologi for til dømes avsaltyng hjelpa på denne problemstillinga? Kvaliteten på ferskvatn er betre enn avsaltyng, og avsaltyng av vatn er ein svært dyr prosess. Moderne teknologi blir nytta og utvikla med mål om å effektivisera forbruket og med tanke på å auka Israels tilgang på vatn. Ikkje på å dela desse ressursane.

Kontroll over vatn på Vestbreidda gjev Israel politisk kontroll over dette territoriet. Israelske busetjingar er eit anna uttrykk for

denne kontrollen. Forhandlingane om tilbaketrekking på 1990-talet viste at Israel ser på vatn som tryggjingspolitikk. Det var Israel som satt med nøkkelen under forhandlingane, i og med at Israel skulle "gje land" til palestinarane. Vassressursane på Vestbreidda var ein årsak til at Israel ikkje ville gje slepp på Vestbreidda, og til at den territorielle tilbaketrekkinga ikkje vart gjennomført under forhandlingane på 1990-talet. Dette er trekk som tyder på at det er lite truleg at Israel ønskjer ein palestinsk stat i forstand av ein sjølvstendig stat.

• f •

- 1 Delar av denne artikkelen er basert på min del av rapporten: Terje Tvedt og Kjersti Gravelsater Berg, "Utenrikspolitikk og vann i Midtøsten", Centre for Development Studies, Universitetet i Bergen 2001.
- 2 Mirian R. Lowi 1993: Water and Power. The Politics of a Scarce resource in the Jordan River Basin. Cambridge Middle East Library, 31. Cambridge: Cambridge University Press, 1993: 24– 28, Beschoner, Natasha "Water and instability in the Middle East" ADELPHI paper 273, 1992: 8-9.
- 3 Andre bielvar, som Yarmouk, har utspring i Syria og flaumer frå aust langs Syria og Jordans grenser, gjennom Golanhøgdenene og danner grensa til Israel.
- 4 Herzl, Theodor, Diaries, red. M. Lowenthal, New York: Dial Press, 1956.
- 5 Magnus Persson, 2002: "Vattenkrig i Mellanöstern. Perspektiv på vatten och väpnade konflikter" Tidskrift för Mellansøststudier nr. 2, 2002.
- 6 Article 40 og "Groundwater Basins in the West Bank" PWA 2001.
- 7 Helena Lindholm: "Water and the Arab-Israeli conflict" i Ohlsson, Leif (ed) Hydropolitics in Conflicts over water as a development constraint 1995: 81, Beschoner 1992:14.
- 8 Julie Trottier 1999: Hydropolitics in the West Bank and Gaza Strip. Jerusalem, PASSIA, Palestinian Academic Society for the Study of International Affairs: 103.
- 9 Det er store tallvariasjoner på grunn av ulikheter mellom Gaza og Vestbreidda. Trottier 1999:154,193.
- 10 Trottier 1999:66-67, 184.
- 11 ABC "This Week" Sunday, 26.3.2000.

- 12 Trottier 1999:63.
- 13 FN-resolusjon 2627 C (1970), resolusjon 2787 C (1971), og resolusjon 3098 D (1980)
- 14 "Law of the Non-Navigational uses of International Watercourses" slår fast at statar "Shall in their respective territories utilize an international watercourse in an equitable and reasonable manner" (artikkel 5 (1).) I 1997 stadfesta International Court of Justice at dette prinsippet er norm for sedvanerett.
- 15 Trottier 1999:150, 153
- 16 Yousef Nasser "Palestinian management options and challenges within an environment of scarcity and power imbalance" i Allan, J.A. (ed) Water, Peace and the Middle East: Negotiating Resources in the Jordan River Basin. Library of Modern Middle East Studies 1996, vol. 9. New York Taurus Academic Studies: 50.
- 17 "Joint declaration for Keeping the Water Infrastructure out of the Cycle of Violence", January 2001
- 18 The Guardian 13. januar 2004.
- 19 New Internationalist, mars 2003.